

ного твору, творчо інтерпретувати музичний образ, ефективно організувати відповідний процес музичного пізнання у початковій школі. Це, звичайно, піднесе студентську молодь на новий щабель професійного зростання, а реалізація їхнього потенціалу в практичній діяльності наблизить сучасне шкільництво до якісно нової, особистісно зорієнтованої, діалогічної педагогіки. Та подальша робота над цією проблемою потребує розширення спектру навчальних предметів та застосованих технологій, що дозволить знайти оптимальні шляхи організації діалогічного навчання та підготовки до організації діалогічної взаємодії між майбутніми педагогами.

Список використаних джерел

1. Баткин М.Л. Итальянские гуманисты: стиль жизни, стиль мышления. – М. : Наука, 1978. – 199 с.
2. Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества. – М. : Искусство, 1986. – 444 с.
3. Братченко С.Л. Межличностный диалог и его основные атрибуты // Психология с человеческим лицом: гуманистическая перспектива в постсоветской психологии. – М. : Смысл, 1997. – 336 с.
4. Бубер М. Я и Ты: Пер. с нем. – М. : Высшая школа, 1993. – 175 с.
5. Каган М.С. Мир общения: Проблема межсубъективных отношений // М.С.Каган. – М. : Политиздат, 1988. – 319с.
6. Лутай В.С. Філософія сучасної освіти. Навчальний посібник. – К.: “Центр Магістр-S” Творчої спілки вчителів України, 1996. – 256 с.
7. Педагогічна майстерність: Підручник / І.А.Зязюн, Л.В.Крамущенко, І.Ф.Кривонос та ін.; За ред. І.А.Зязюна. – К. : Вища шк., 1997. – 349 с.

This article deals with the possibility of dialogue to the formation of professional competention of future teachers of music through the interactive methods of teaching. The ways of using of some interactive methods in the process of studying of pedagogical subjects by the students of pedagogical faculty are described in this article.

Key words: *dialogue, interactive methods, “brain storming”, discussion.*

УДК 784.4 (477):37.015.311

Чайка М. М., Чайка С. В.

ВИХОВНІ ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ПІСНІ

У статті розглядається актуальність виховання майбутніх учителів музики на основі української народної музичної творчості.

Ключові слова. *Українська народна пісня, фольклор, українська культура, національна свідомість, українська мова.*

Важливе місце у теорії і практиці особистості займає музично-пісенна творчість українського народу. Безпосередньо впливаючи на почуття і настрої, українська народна пісня відіграє неабияку роль у розвитку національної свідомості особистості в її ставленні до навколишнього світу.

Дослідженню української народної музичної творчості присвячено чимало науково-методичних та нотних видань, зокрема заслуговують уваги праці Г.Сковороди, Т.Шевченка, І.Франка, І.Огієнка, М.Леонтовича, Ф.Колесси, О.Потебні, які визначали виховні особливості української народної творчості, проте питання і надалі залишається актуальним.

Мета статті – проаналізувати і обґрунтувати важливість виховання особистості на основі української народної музичної творчості.

© Чайка М. М., Чайка С. В., 2013

Навчання та виховання студентів, майбутніх фахівців, сьогодні неможливе без глибокого вивчення народної творчості. Формування професійно-педагогічних навичок майбутніх педагогів шляхом розвитку інтересу до музичної народної творчості, її виконавців та до народних музичних інструментів є одним із головних завдань вивчення музичних дисциплін на педагогічних факультетах, де готують музично-педагогічні кадри. Всебічне вивчення студентами художньої народної творчості українського народу, зокрема музичної, його багатющої духовної спадщини розкриває перед ними невичерпні можливості народного таланту, виховує любов і повагу до своєї землі, гордість за свій народ. Відповідно до концепції середньої загальноосвітньої на національній школи України споконвічність, первинність культурно-історичних традицій народу, діалектична єдність їх із загальнолюдською культурою є вихідним принципом при конструюванні змісту освіти і виховання.

Видатні українські мислителі Г.С. Сковорода, Т.Г. Шевченко наголошували на необхідності використання фольклору – одного з впливових засобів морального становлення молоді. Т. Шевченко високо цінував педагогічну роль кобзарів і лірників, народних оповідачів, які мали велике значення для морального виховання дітей засобами фольклору (твори «Перебендя», «Мар'яна черниця», «Сліпий» та ін.). Народним словом «Кобзар» він назвав свою поетичну збірку, фольклорні твори Т.Шевченка включив до «Букваря південноукраїнського», призначеного для недільних шкіл. Творча спадщина геніального Кобзаря ґрунтувалася на народній творчості. І повісті «Прогулянка із задоволенням і не без моралі» є такі рядки: «нещодавно хтось у пресі порівнював наші, тобто малоросійські, історичні думи з рапсодіями хіосського сліпця, праотця епічної поезії, і всі вони такі піднесено-прості і прекрасні, що якби воскрес сліпець хіосський та послухав хоч одну з них від такого ж, як і він сам, сліпця, кобзаря або лірника, то розбив би доценту свій луб'янець, що зветься лірою, і став би міхоношею у найбільшого нашого лірника [11, с. 236-239]. Таке поетове зіставлення українського народного епосу з гомерівськими творами має ніби жартівливе забарвлення, та воно свідчить про важливе значення, що його надавав Т.Шевченко українській народній творчості.

Розширення сфер виховного впливу народного мистецтва відповідає стратегічним завданням суспільства: максимально використовувати в роботі з молоддю все те, що опирається на прогресивні традиції народу, що пов'язане з його національною самобутністю і неповторністю в усіх галузях духовного життя.

Г.Сковорода, високо цінуючи народну творчість, саме в фольклорі шукав джерело натхнення, зразки для творчості. Про це свідчать його пісні, які за своїми мотивами близькі до народної основи: «Всякому городу нрав и права», «Ой ты, птичко, желтобоко», «Ах поля, поля зелені». Твори Г.Сковороди дуже популярні в народі і кобзарі виконували їх по всій території України не лише в ХУІІІ, а й у ХІХ столітті, з іменем Г.Сковороди, його творчою спадщиною, насамперед пов'язані ідеї відродження української культури, науки, громадської думки, відродження історичної свідомості і національної гідності народу. Сам з народу, він закликав інтелектуальні сили нації йти в народ і там шукати джерело насаги для боротьби за національне визволення, «щоб українство жило власним і повним життям», зберегло свою музично-пісенну спадщину. Г.Сковорода вважав, що твори мистецтва мали надихати людину, пробуджувати в ній прагнення до прекрасного і корисного. Він мріяв про духовне вдосконалення людини, один із важливих засобів виховання вбачав у мистецтві, яке, на його думку, здатне невимушено, через емоційно-чуттєву сферу прищеплювати уявлення про високі моральні і естетичні ідеали.

Високо цінував народну творчість як педагогічний розум трудового народу і виховний засіб І.Франко. Народні пісні та думи Франко називав «одним з найцінніших наших національних надбань і одним із предметів оправданої нашої гордості» [8, с. 1]. Щоб краще розкрити погляди І. Франка на народну творчість, доречно згадати, яку характеристику він дав коломийкам. «Слухаючи коломийки, одну за одною, – писав І. Франко, – співані безладно, пригідно селянами, нам певно і в голову не приходять, що це перед нами перекочуються

розрізнені перлини великого намиста, частки великої епопеї сучасного народного життя. Зведені до купи в систему, що гуртує їх відповідно до змісту, вони складаються на широкий образ нашого сучасного народного життя, безмірно багатий деталями і кольорами, де бачимо сльози і радості, працю і спочинки, турботи і забави, серйозні мислі і жарти нашого народу в різних його розверстуваннях, його сусідів, його соціальний стан, його життя громадське і індивідуальне від коліски до могили, його традиції і вірування, його громадські й етичні ідеали. Все це наповнює нас правдивими гордощами, коли в тім поетичнім дзеркалі бачимо здорову, чисту чи так рухливу та невтомну творчу душу нашого народу» [9].

Джерелом, що дає знання про наших попередників у думках, почуттях, відносинах, про визначні події, які відбуваються в їхньому житті, є фольклор, у тому числі й українська народна пісня, про своєрідність якої І. Огієнко писав так: «Наші пісні – це тихий рай, це привабливі чари, ті чари, що всім світом признано за ними» [6, с. 5].

У багатющій скарбниці українського фольклору вбачали виховний потенціал і багато інших письменників, педагогів, музикантів, понад двадцять років працював учителем співів у школах різного типу український композитор-педагог М.Леонтович. Головним засобом виховання для нього завжди була народна пісня. Леонтович, як відомо, увійшов в історію світової культури як палкий шанувальник і натхненний поет рідної пісні, як незрівнянний майстер її художнього перетворення і збагачення. Тому природно, що початковий етап музичного виховання у системі народної школі він пов'язував з піснею – найправдивішим за своєю етичною і художньою сутністю життєвим явищем. Він послідовно дотримувався принципу визначальної ролі фольклору в справі музичного навчання дітей, «пропонував починати з безнотного співу на основі народних мелодій, вважав ці мелодії незамінними в оволодінні нотною грамотою» [1, с. 5].

Як один з жанрів музичного фольклору, народна пісня є результатом колективної творчості широких народних мас. Вона не тільки узагальнює життєві факти, а й дає їм об'єктивну оцінку, формує певне ставлення до них. Народно-пісенне мистецтво за своїм внутрішнім характером є реалістичним, і в цій правдивості закладено його виховну силу. Народну пісню нерідко називають «скарбницею народної мудрості». І це не випадково: глибоке викладення душі, поетичність і чистота образу поєднуються в ній з простотою, дохідливістю і водночас з удосконаленістю форми, відшліфованою багатьма поколіннями людей. Свого часу видатний діяч української культури І.Огієнко писав: «У який бік життя не поглянемо, скрізь побачимо, як оригінально, своєрідно складав свою культуру народ український. Скрізь, на всьому поклав цей народ свою ознаку, ознаку багатой культури й яскравої талановитості. Візьмемо його пісню: її утворив народ такою, як ніхто з інших народів» [6, с. 5]. Пісенне мистецтво дійшло до нас у живій, різнобічній формі, що зумовлюється словесно-музичним виконанням, оскільки слово й музика з'явилися разом і доповнюють одне одного. Завдяки поетичному тексту, пісня звертається безпосередньо до емоційного світосприйняття особистості, її почуттів її свідомості, поетичний текст надає мелодії чіткої змістовної ясності, фіксуючи увагу на тих подіях, про які співається в творі. Цілісність твору забезпечується єдністю віршованого тексту і музики. Мова і пісня є найважливішими і невід'ємними рисами духовності народу, це два рівнозначні здобутки його творчого генія. Їх не можна розмежувати, відтак, коли йдеться про мову народу, неодмінно згадується і пісня. Тому кожен цивілізований народ високо цінує і оберігає як свою рідну мову, так і свою рідну пісню.

Музично-пісенна спадщина українського народу є високохудожньою за змістом, глибоко емоційною і різнобічною за засобами виразності вона здатна зачепити за живе, викликати кохання і співпереживання, радість і смуток, гнів і непримиренність. Народну пісню потрібно розглядати не тільки як джерело емоційної насолоди, а й як засіб естетичного і морального виховання. Чим правдивішим, глибшим є зміст твору і виразнішою його форма, тим краще закладену в ньому ідею зрозуміє і сприйме слухач, тим ефективнішим буде його виховний вплив на особистість, Якщо виховання розуміти як певний і систематичний цілеспрямований

вплив на психологію виховання учня, щоб прищепити йому бажані якості, то можливості пісенного фольклору можна вважати безмежними. Народно-пісенна творчість відіграє значну роль у вихованні особистості. Вона розвиває інтерес до музичної народної творчості, художній смак, музичну пам'ять, пробуджує любов до прекрасного. Висока художність і доступність надають народній пісні високого педагогічного значення, адже найкращі зразки допомагають виховувати в особистості високі моральні, естетичні та світоглядні якості. Отже, не випадково в піснях усіх часів головною дійовою особою є позитивний герой, його прекрасні, піднесені емоції.

Значний інтерес становить педагогічна діяльність і спадщина фольклориста зі світовим іменем, композитора і педагога Ф. Колесси, який написав близько сотні наукових праць про народну творчість, узагальнивши в них свої багаторічні дослідження української народної пісні. Відмітимо цінні педагогічні погляди композитора на виховні можливості фольклору. Виступаючи на просвітницько-економічному конгресі (Львів, 1909), Ф. Колесса про діалектику фольклорних процесів сказав так: «Народні пісні так само, як і мова, являють собою органічне творіння народного духу: вони живуть і розвиваються, поєднуючись з духовним життям народу, як його найсильніше вираження. Всякі важливі зміни, які проходять всередині народу, дають імпульс до створення нових пісень» [2, с. 237]. Підкреслюючи їхнє значення для духовного життя народу, композитор пише: «Народні пісні пробуджують любов і повагу до рідного слова. Українська народна поезія пронизана гуманними і свободолюбивими ідеями, розвиває і піднімає все, що тільки є хорошого і прекрасного в душі людській, тому має освітній і виховний вплив на маси» [2, с. 245-246]. Відомий фольклорист відмічає велике значення пісень у музичному розвитку, оскільки пісня плекає в народних масах почуття краси, розвиває природні обдарування народу, його фантазію, пробуджує любов до музики, іншими словами, є могутнім культурним чинником [2, с. 246]. Центральне місце в педагогічній спадщині Ф. Колесси займає «Шкільний пісенник», виданий 1925 року і перевиданий 1993 року видавництвом «Музична Україна» як «Шкільний співаник». У посібнику 226 пісень, поданих відповідно до методичної вимоги науки співів. Головна його мета, як зауважує автор, добрати пісенний матеріал для науки співів у народній і середній школі таким чином, щоб за його допомогою «привчалася молодь пізнавати і цінити народну творчість і проникатися її духом» [3, с. 3], справедливо підкреслюючи при цьому, що «високий артистизм і поезія, які відображуються в народних піснях, – це наймогутніший виховний засіб» [4, с. 6].

З любові до рідної пісні починається самовіддана любов до Батьківщини, формується почуття гордості за надбання культури українського народу. Народна пісня, що пережила тисячоріччя, є основою усієї української культури. Це неоціненна класична спадщина, яку слід дбайливо зберігати і розвивати. Українській народній пісні властиві багатство слова, мелодика, точність слововживання, перлини діалектів і образів, емоційність та історична достовірність. У пісні розкривається душа народу, характер, його естетичні смаки, ставлення до об'єктивної дійсності і суспільних явищ. Пісня – надзвичайно вагома частка світогляду народу, його освіченості, моралі. Тисячі народних пісень, які дісталися нам у спадщину, – це результат творчості багатьох поколінь народу, про якого композитор П. Чайковський сказав: «Бувають щасливо обдаровані натури, Я ж бачив такий народ, народ-музикант – це українці» [10, с. 48].

Народна музична творчість – це одне з основних джерел дидактичного матеріалу музичного виховання. Як вважав видатний український вчений, філолог, фольклорист О. Потебня, пісня така ж давня, ж і мова, є продуктом колективної праці, витвором багатьох поколінь. З мови й пісні розвиваються першоелементи духовної культури, на їхній основі зростає національна література, музика, філософське сприйняття світу [7, с. 74]. Тому цивілізований народ оберігає рідну мову й пісню. Загальновідомо, що чим вищим є інтелектуальний рівень людини, тим більше вона піклується про збереження і розвиток своєї пісні. Жоден жанр музичної народної творчості за силою свого впливу на емоційний світ людини не може зрівнятися з піснею. Безпосередньо впливаючи на почуття і настрої, вона глибоко сприймається

і усвідомлюється особистістю, відіграє значну роль у розвитку її свідомості, ставленні до навколишнього світу, сприяє процесу становлення національної самосвідомості особистості. Це пов'язано з тим, що найвищим призначенням творів народної музично-пісенної спадщини є вираження того чи іншого ідеалу, закладеного в ній автором (народом). Саме тому ми маємо змогу говорити не тільки про емоційний вплив фольклору на свідомість і серця вихованців, а й про ідейний – вищий вплив музики, в їхній єдності і взаємозв'язку.

Отже, вивчення української народної музичної творчості, яка має вагомий виховний потенціал навчання, поєднання досвіду народу з педагогічною наукою, спонукає і зобов'язує до ефективних методів виховання студентської молоді.

Список використаних джерел

1. Гордійчук М. М. М. Д. Леонтович-педагог / М.М. Гордійчук // В кн. : Практичний курс навчання у середніх школах України. – К.: Муз. Укр. – 1969. – С. 5-7.
2. Колесса Ф.М. Музикознавчі праці / Ф.М. Колесса. – К. : Наукова думка, 3 ч. – 1990. – 592 с.
3. Колесса Ф. М. Шкільний пісенник / Ф.М. Колесса. – Львів : Укр. пед. т-во, 1925. – 208 с.
4. Колесса Ф.М. Шкільний співанник. – К. : Муз. Україна, 1993. – Колесса Ф. М 217 с.
5. Нудьга Г. А. Українська пісня в світі. Дослідження / Г.А.Нудьга. – К. : Муз. Україна, 1989. – 535 с.
6. Огієнко І. Українська культура. Коротка історія культурного життя українського народу / І.Огієнко– К.: Вид-во книгарні Е. Череповського, 1918. – 272 с.
7. Потебня О.О. Естетика і поетика слова / О.О.Потебня. – К. : Мистецтво, 1985, – 302 с.
8. Франко І.Я. Студії над українськими народними піснями / І.Я.Франко– Т. І. – Ч. 1, 2. – Львів. 1913. – 532 с.
9. Франко І. Я. Що таке поезія / Франко І. Я. – Львів, 1902. – 328 с.
10. Чайковський П. И. О народном и национальном элементе в музыке. – М. : Музгиз, 1952. – 107 с.
11. Шевченко Т. Г. Твори / Т.Г. Шевченко– К. : Дніпро, 1978. – У 5 т. – Т. 4. – 241 с.

Summary. In the article actuality of education of future music masters is examined on the basis of Ukrainian folk musical work.

Key words: Ukrainian folk song, folklore, Ukrainian culture, national consciousness, Ukrainian.

УДК 78.071.1(477)(092)

Яропуд З. П., Печенюк М. А.

ШИРОКИЙ СПЕКТР ДІЯЛЬНОСТІ ЛЕСІ ДИЧКО

У статті розкривається широкий різноплановий спектр діяльності сучасного композитора Лесі Дичко, її творчі зв'язки з кафедрами музикознавчих дисциплін та творчими колективами Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, що виявляється в організації конференцій, методичних семінарів, проведенні конкурсів і фестивалів хорових колективів.

Ключові слова: композитор, творча діяльність, українське вокально-хорове мистецтво, мистецтвознавство, музична педагогіка, хорові колективи, фестивалі хорового мистецтва, конкурси.

Явище музичного мистецтва, як і кожне суспільне явище, життєздатне лише тоді, коли воно подібно до дерева корінням заглиблюється в минуле, а гіллям і листям тягнеться до майбутнього. Таким глибинним пластом української й світової музичної культури є творчість Лесі Дичко.

Постать Л. Дичко – самобутньої, унікальної композиторки-новаторки, творчість якої давно увійшла до української та світової музичної культури і вважається класикою – є знаковою